

ŽIVOTNÉ CIELE MLADÝCH RÓMOV A RÓMOK

LIFE GOALS OF YOUNG ROMA MEN AND ROMA WOMEN

Klaudia URBANOVÁ, Jana LEVICKÁ

Abstrakt

Mladosť je charakterizovaná v literatúre ako špecifické životné obdobie, ktoré je spojené so snahou o presadenie vlastnej osobnosti a tvorbou životných plánov. Táto charakteristika sa paradoxne nevzťahuje na rómsku mládež, ktorá je spájaná s bezcieľným, záhalčivým spôsobom života. Cieľom príspevku je otvoriť diskusiu o platnosti týchto tvrdení v súčasnosti. V príspevku sú prezentované naše zistenia, ktoré sme získali prostredníctvom kvalitatívneho výskumu. Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť, či majú mladé Rómky a Rómovia životné ciele viažuce sa k ich budúcnosti. Výskumný súbor tvorilo 6 informantov a informantiek vo veku od 15 do 19 rokov. Naši informanti disponovali realizovateľnými životnými cieľmi, ktoré predstavujeme v tejto štúdii. Na základe toho konštatujeme, že je potrebné realizovať kvantitatívny výskum, ktorý by potvrdil, alebo vyvrátil naše zistenia na širšej vzorke mladých Rómov a Rómov.

Kľúčové slová: MLÁDEŽ. RÓMSKA MLÁDEŽ. ŽIVOTNÉ CIELE. SOCIÁLNA PRÁCA.

Abstract

Youth is characterized in the literature as a specific period of life, which is associated with the effort to assert one's own personality and the creation of life plans. Paradoxically, this characteristic does not apply to Roma youth, who are associated with an aimless, idle way of life. The aim of the paper is to open a discussion about the validity of these claims at the present time. The paper presents our findings obtained through qualitative research. The main goal of the research was to find out whether young Roma men and women have life goals related to their future. The research group consisted of 6 male and female informants aged between 15 and 19 years. Our informants had realizable life goals, which we present in this study. Based on this, we conclude that it is necessary to carry out quantitative research that would confirm or refute our findings on a wider sample of young Romani women and men.

Keywords: YOUTH. ROMA YOUTH. LIFE GOALS. SOCIAL WORK.

ÚVOD

Mládež je špecifická sociálna kategória, ktorá je ohraničená biologickým vekom, sociálnym postavením, špecifickým zameraním na vlastnú osobu, niekedy protikladným postavením voči dospelým a pod. (Macháček, 2011, Köverová, 2003, Bieliková, Pétiová, 2001 Sak, 2000). K charakteristikám mládeže patrí tiež jej zvýšená orientácia na prítomnosť, koncentrácia na vlastné záujmy a dravosť pri ich presadzovaní. Napriek nespornému prínosu mládeže pre rozvoj spoločnosti ako celku, je mládež zároveň pokladaná za subkategóriu, ktorá bojuje o rovnocenné postavenie s kategóriou dospelých (Macháček, 2011). Mladí ľudia sa vyrovnávajú s rolami, ktoré sú im vnucované spoločenskými štandardmi a zároveň si budujú vlastnú identitu v sociálno-etickej, pracovno-profesionálnej a ideologickej sfére. Budujú si svoj postoj k životu, vlastné hodnotové systémy, tvoria vlastnú životnú filozofiu a stanovujú si životné ciele. Dospelá časť spoločnosti očakáva, že mladí ľudia v rámci tohto procesu dokážu prebrať za seba a svoj život plnú zodpovednosť

a vybudujú si k životu aktívny a pozitívny prístup (Bieliková, Pétiová, 2001) Pri budovaní spomínaných atribútov self, hrá významnú rolu sebadôvera. V tomto procese zaujímajú zvláštne miesto osobné ciele mladých ľudí. Vo všeobecnosti je možné osobné ciele chápať ako na budúcnosť orientované reprezentácie toho, o čo sa jednotlivci snažia v rôznych oblastiach života (Austin, Vancouver, 1996, Karniol, Ross, 1996). Psychológovia zdôrazňujú, že osobné ciele odrážajú osobnosť jednotlivca a črty jeho kultúrne definovaných životných kontextov (Little, 1983; Nurmi, Salmela-Aro, Aunola, 2009). Okrem týchto aspektov ovplyvňujú tvorbu životných cieľov aj viaceré prvky z externého prostredia, v súčasnosti mimoriadne silne aj z medzinárodného internetového prostredia. Tieto životné ciele z generačného pohľadu majú nejaké spoločné prvky, ktoré sa vzťahujú k určitej vekovej kohorte. Jednotlivé kohorty sa tak môžu viac-menej významne líšiť pri tvorbe a napĺňaní životných cieľov, v dôsledku čoho, môže prísť k nesúladu, až k rozporu medzi životnými cieľmi jednotlivých vekových kohort. Tento rozpor môže mládež vnímať ako prekážku pri presadzovaní svojich cieľov. V kontexte týchto medzigeneračných rozdielov tak získavajú životné ciele ďalší rozmer. V snahe o naplnenie vlastných životných cieľov tak môžeme reflektovať koncentráciu sa mladých ľudí na konkrétne úlohy na strane jednej a na potrebu medzigeneračného dialógu na strane druhej. Popri širokej skupine mladých ľudí, v živote ktorých sú prítomné životné ciele, existujú aj mladí ľudia, ktorí nemajú potrebu formulovať a naplňovať osobné životné ciele. Thompson (2017) v súvislosti s absenciou životných cieľov hovorí o absencii tvorivého zmyslu života, čo môže vyústiť do pocit prázdna, frustrácie a straty zmyslu života. Takýto „vyprázdnený život“ často príčinou nepochopenia a následne porušovania sociálnych noriem.

Otázka zmyslu života je provokatívna a háklivá a pre človeka predstavuje výzvu. Človek sa nad touto otázkou zamýšľa vtedy, keď je konfrontovaný s niektorými emocionálne náročnými životnými situáciami. Ide o filozofickú otázku, na ktorú je veľmi náročné nájsť odpoveď. Uspokojivú odpoveď nám často neposkytuje ani literatúra. Obzvlášť náročným sa stáva hľadanie odpovede na túto otázku za predpokladu hľadania vyššieho cieľa. K zodpovedaniu si otázky zmyslu života je potrebné disponovať silnou vierou, sebavedomím, no aj životným elánom. Sociálne vedy, no najmä filozofia a religionistika poukazujú na skutočnosť, že táto otázka sa nedá zodpovedať ani podľa vnútorných zážitkov jedinca, pretože odpovede sú u každého iné, nie sú určené normatívne ale subjektívne (Tavel, 2004). Situáciu sťažuje fakt, že zmysel života sa nachádza na križovatke troch nezávislých systémoch, ktoré pôsobia na prejavy v správaní a konaní. Ide o hodnoty, motívy a postoje jednotlivca (Na hodnotu v zmysle vyjadrenia subjektívneho významu pre jednotlivca môžeme nazerať v troch rovinách: ako na kvalitu objektívnych javov, na ktoré smeruje úsilie jednotlivca; ako na pozitívne ocenenie predmetu ľudských vzťahov; ako na univerzálne kritérium, podľa ktorého jedinec hodnotí rôzne objekty (Šatánek, 2004). Systém hodnôt pre jednotlivcov určuje sieť priorít, ktorá ovplyvňuje kognitívnu oblasť daného človeka. Hodnoty motivujú jednotlivcov k niektorým konaniam a reakciám, pričom rebríček hodnôt reguluje motiváciu v určitých smeroch (Šatánek, 2004). Ďalším aspektom, ktorému je potrebné porozumieť je motív, ktorý je možné chápať ako príčinu konania, zameranú na uspokojovanie subjektívnych potrieb jednotlivcov (Hartl, Hartlová, 2000). Motívy je potrebné chápať ako dynamické prvky. Oproti tomu zmysel života ovplyvňuje aj pomerne statický prvok, ktorým je postoj. Postoj človeka je možné popísať ako snahu a pripravenosť danej osoby na reakciu určitým smerom. Postoje ľudí sa tvoria na základe prežitých skúsenosti (Šatánek, 2004).

Absenciu životných cieľov je tak možné chápať ako bazálnu príčinu straty zmyslu života, ktorá v ľahšom prípade vedie k záhaľčivému spôsobu života, v najhoršom prípade k seba deštruktívnemu správaniu.

Toto sú bazálne aspekty pre ktoré odborníci zaoberajúcu sa mládežou požadujú, aby sme životným cieľom mladých ľudí venovali primeranú pozornosť.

1 OBRAZ RÓMSKÝCH DETÍ A MLÁDEŽE V ODBORNEJ LITERATÚRE

Napriek tomu, že odborná verejnosť si je vedomá významu životných cieľov pre rozvoj potenciálu jednotlivca, je až nepochopiteľné, že v prípade rómskej mládeže dlhodobo akceptuje tvrdenie, že pre mladých Rómov a Rómky je charakteristická bezcieľnosť života. Sme si vedomé skutočnosti, že rómska mládež je v globálnom svete vnímaná ako špecifická subkategória mládeže, čo z pohľadu sociálnej práce môže byť dôvodom pre aplikáciu etnicky senzitívneho prístupu (Levická, 2017), no v kontexte kvality života rómskej mládeže ide o významnú prekážku. Absencia životných cieľov mladých Rómov a Róмок, ktorá je vyjadrovaná v termínoch *bezcieľnosť života, nezúčujem o vlastné vzdelávanie, či zdravie*, patrí k najfrekvencovanejším predsudkom, ktoré je možné nájsť aj v súdobej domácej a zahraničnej literatúre. Zaujímavé je, že hoci Rómovia sa v rámci Európy radia rovnako ako majorita k europoidnej rase, existujú medzi touto minoritou a majoritnou spoločnosťou výrazne rasové odchýlky (Bujda, 2022). Podotýkame, že tieto odchýlky sú odvodzované predovšetkým od spôsobu života a kultúry tohto etnika. Medzi charakteristikami rómskeho etnika najčastejšie nájdeme tvrdenie, že dospelí Rómovia bývajú často nezamestnaní, zanedbávajú školskú dochádzku svojich detí, rovnako aj základné hygienické návyky, vhodné ošatenie, či zdravú výživu, žijú nekultúrne a ich vedomosti v právnej oblasti sú na zlej úrovni. Existuje niekoľko faktorov, ktoré spôsobujú tento zlý životný spôsob. Patrí medzi nich zanedbaná výchova v rodinnom prostredí, no taktiež sociálne prostredie, v ktorom Rómovia vyrastajú od narodenia (Šatánek, 2004). Rómovia nemajú zaužívané pravidla, v týchto rodinách absentuje denný režim a to negatívne vplýva na rómske deti. Nedokážu si efektívne naplánovať svoj voľný čas a v dôsledku toho si neplnia ani povinnosti, vrátane tých školských (Šuhajdová, 2011). Problémy rómskych žiakov pramenia zo života v uzavretej spoločnosti a z hlbokej väzby na ich vlastnú rodinu. Rómske deti sú v škole vytrhnuté z ich prirodzeného prostredia, ktoré pre nich predstavuje bezpečie a z jediného spôsobu života, na ktorý sú zvyknutí. V ich prirodzenom prostredí je typická voľná výchova, čo vytvára nesúlad s požiadavkami, ktoré sa na im kladú v škole a v dôsledku toho vzniká vyobrazenie rómskych žiakov ako neposlušných detí, ktoré sa nechcu učiť (Lukáč, 2015). Vo vzdelávacom procese majú Rómovia najväčšie problémy v oblasti sociálnych zručností a nerozvinutých kognitívnych funkcií. Tieto faktory zapríčiňujú nižšiu úspešnosť rómskych žiakov a časté nezvládanie požiadaviek, kladených zo strany pedagógov (Farkašová, Kretová, 2005). Zlyhávanie rómskych žiakov už na základných školách vytvára bludný kruh, pretože nedostatočné vzdelanie im sťažuje uplatnenie na trhu práce. Nízko kvalifikovaná práca znamená minimálny finančný príjem dospelaj časti rómskej komunity. Cyklické opakovanie problémov potom udržiava rómske rodiny v generačnej chudobe. Toto potvrdzuje aj Antoš (Antoš a kol., 2015), podľa ktorého u detí, ktoré vyrastajú v nízkoprijmových rodinách existuje pravdepodobnosť, že dosiahnu nižšie vzdelanie, čím sa prehĺbi chudoba v rodine. Čokyna (2019) píše, že problém, týkajúci sa vzdelávania rómskych žiakov pramení práve z chudobného prostredia, v ktorom žijú a zo sociálnej segregácie, ktorá zasahuje pomerne početnú skupinu Rómov. Na druhej strane Čokyna upozorňuje aj to, akú rolu pri integrácii rómskych detí a mládeže zohrávajú predsudky majoritnej spoločnosti. Toto zdanlivo prorómske nastavenie, ale autorovi nezabránilo tvrdiť, že *títo ľudia si nedokážu plánovať svoju budúcnosť, prioritou sa kladie na prežitie dneška a takto*

prežívajú z dňa na deň. V týchto podmienkach rodičia nemyslia ani na budúcnosť svojich detí a nekladú dôraz na ich vzdelanie (Čokyna, 2019). Čokyna sa tak pridal k autorom, ktorých práce posilňujú zotrvávanie niektorých predsudkov v našej spoločnosti.

S podobným názorom sa stretneme aj u Lukáča, podľa ktorého sa Rómovia sústreďujú hlavne na prítomnosť, zameriavajú sa predovšetkým na rýchlo dosiahnuteľné výsledky svojej práce a preto sa nezaujímajú o vzdelávanie, ani o školské výsledky svojich potomkov. Dlhodobý problém spočíva v tom, že deti si preberajú hodnoty po svojich rodičoch a vzhľadom na túto skutočnosť pre nich vzdelanie nie je skutočnou hodnotou. Nízke úsilie mladých Rómov a Rómiiek, či už v oblasti vzdelávania alebo života ako takého, je zapríčinené nízkou motiváciou zo strany rodičov, ako aj slabo podnetným prostredím. Nízka motivácia taktiež súvisí so slabými školskými výsledkami (Lukáč, 2015).

2 METODOLÓGIA

Vychádzajúc zo štúdia odbornej literatúry, kde sa opakovane poukazuje na bezcieľnosť života Rómov, sme si za predmet nášho výskumného záujmu stanovili životné ciele mladých Rómov a Rómiok. Výskumom sme chceli overiť platnosť týchto tvrdení, keďže výskumy, na ktoré sa autori odvolávali, neboli priamo zacielené na oblasť životných cieľov mladých Rómov. Výskumná otázka, na ktorú sme hľadali odpoveď znela: *Majú mladé Rómky a Rómovia životné ciele viažuce sa k ich budúcnosti?*

Subjektom nášho výskumu (Loučková, 2010) bola rómska mládež. Výskum bol realizovaný v kvalitatívnom dizajne, pretože sme mali záujem dozvedieť sa niečo zo súkromia mladých ľudí a predpokladali sme, že kvantitatívnym výskumom by sme nezískali relevantné odpovede. Hlavným nástrojom pre zber dát bol pološtrukturovaný rozhovor, výhodou ktorého je možnosť dynamicky reagovať na prebiehajúcu komunikáciu medzi informantom a výskumníkom (Gavora a kol., 2010, Chráska, 2007). Jednotlivé rozhovory trvali od 35 do 50 minút. Z realizovaných rozhovorov boli urobené doslovné transkripcie, ktoré sme v ďalšej fáze výskumu analyzovali za použitia tematickej analýzy. Tematická analýza má viacero variant. V našom prípade bola reflexívnu tematická analýza naviazaná na sledovanie čiastkových cieľov výskumu (Braun, Clark, 2006).

3 VLASTNÉ ZISTENIA

Pri tvorbe výskumnej vzorky bol použitý zámerný výber v kombinácii s výberom za použitia stanovených kritérií (Gavora a kol., 2010, Chráska, 2007). Kritériá, ktoré sme si pre zaradenia jedinca do výskumnej vzorky stanovili, boli nasledovné:

1. informant musí mať rómsky pôvod;
2. informant musí byť mladý človek vo vekovom rozmedzí od 15 do 20 rokov;
3. informant sa dobrovoľne zapojí do výskumu.

Mali sme záujem, aby zloženie nášho výskumného súboru bolo čo najpestrejšie, no napokon všetky tri kritériá výberu splnilo 6 mladých Rómov a Rómiok. Bližšie charakteristiky o informantoch sme zapracovali do nasledovnej tabuľky. Pre dodržanie ich anonymity sme použili kombináciu písmena I (I ako informant) a poradového čísla, ktoré je odvodené z poradia realizovaného rozhovoru.

Tabuľka 1: Údaje o informantoch

Informant	Vek	Pohlavie	Aktuálne vzdelávanie	Aktuálne žije
I.1	19	žena	Stredná škola	CPDaR
I.2	15	muž	Základná škola	CPDaR
I.3	15	žena	Základná škola	CPDaR
I.4	16	muž	Základná škola	Rodinné prostredie
I.5	15	muž	Základná škola	Rodinné prostredie
I.6	15	žena	Základná škola	Rodinné prostredie

Zdroj: Urbanová, 2023

Pretože kvalitatívny výskum je charakterizovaný ako prevažne interpretačný, odporúča sa, aby výskumník pred prezentovaním vlastných zistení explicitne uviedol vlastnú pozíciu, hodnoty a úsudky, ktoré mohli ovplyvniť celý jeho proces pri analýze textu, kódovaní a zoskupovaní kódov do tém, alebo kategórii. (Braun, Clark, 2006, Dapkus, 1985). V rámci analytického procesu sme použili reflexívnu tematickú analýzu, ktorú vypracovali Braun a Clark (2006). Reflexívna tematická analýza vyzdvihuje hodnotu interpretácie obsahu každého výskumníka a oceňuje tiež aj fakt, že výskumník sa s ostatnými delí aj o fakty, ktoré jeho osobne ovplyvňovali v procese kódovania (Braun, Clark, 2006). V našom prípade sme konceptualizovali výskum okolo myšlienky, že ak je pre mládež prirodzené robiť si plány do svojej budúcnosti, potom by si tieto plány mohla robiť aj rómska mládež. Predpokladali sme tiež, že životné plány mladých Rómov a Rómok sa nebudú zásadne líšiť od plánov ich vrstovníkov z majoritnej časti spoločnosti. V procese analýzy sme postupne vytvorili nasledovné témy: minulosť, vzdelanie, práca, rodina a obavy.

3.1 Minulosť

Mladý, pätnásťročný informant bol do CPDaR umiestnený ako desaťročný. Dôvodom pre umiestnenie bolo domáce násilie a následná neschopnosť matky postarať sa o rodinu „...oco mamu veľakrát bil, veľakrát kradol alebo aj nás bil, v base bol už veľakrát a mama na nás už, no, že už ako, veľa sme boli na ňu, že veľa detí, tak nezvládala to, tak ja nechcem také.“(I.2). V zariadení sa cíti v bezpečí, čo potvrdzuje aj jeho strach spojený s odchodom z CPDaR „...ako viem čo je realita, ale nechcel by som ešte teraz ísť do reality, nechcel.“ Obavy z reality, ktorá na I.2 čaká v dospelosti pociťuje už teraz „...keď po osemnástke pôjdem vonku dakde už na slobodu, tak neviem ku komu mám ísť ako a, lebo mama je až v Anglicku, oco je v Michalovciach a ku ňho nechcem ísť.“

Iný životný príbeh má za sebou I.3, ktorá bola do CPDaR umiestnená po smrti matky, keďže sa nenašiel nik, ktorý by si dievčatko zobral do náhradnej starostlivosti. Z jej slov je badateľné, že stratou matky je ešte stále traumatizovaná. Ako povedala, dnes už na budúcnosť nemyslí. „...predtým jak som bola mladšia, tak vtedy som tak si hovorila, že čo keď budem veľká, že čo chcem byť a tak a potom neviem, keď mi zomrela mama, tak potom som už ani nevedela, že čo ďalej, čo bude bez nej a tak.“

V rodine, kde je prítomná chudoba a život zo sociálnych dávok žije I.5. A hoci niektorí autori uvádzajú, že práve slabo podnetné rodinné prostredie spôsobuje nezaujem rómskych detí o školu a vzdelanie (Lukáč, 2015, Čokyna, 2019), nie je to prípad nášho informanta, ktorý tvrdí: „...*chcel by som dokázať niečo, že aby som nebol v tej situácii, v ktorej sú teraz moji rodičia.*“ (I.5). Zároveň vníma podporu, ktorú mu rodičia dávajú a ich snahu, aby on mal raz lepší život. „*Tak asi veľmi dobre, lebo ma stále povzbudzujú a vedú ma len na tú správnu cestu, aby som nerobil tie chyby, čo robili oni.*“

Preferovaný obraz rómskej rodiny, kde obaja rodičia žijú záhaľčivým životom (Daňo, In: Šatánek, 2004, Šuhajdová, 2011) narúša príbeh nášho štvrtého informanta, ktorý vidí vzor najmä v otcovi: „*Tá, ako chcel by som byť taký ako môj otec, lebo je pre mňa taký vzorší, že lebo chodí aj do práce, aj mama a všetko nám ako dá tak, lebo má prácu a tak.*“ (I.4). Protikladom k tomuto príbehu je skúsenosť poslednej informantky, pätnásťročnej žiačky základnej školy, ktorú jej rodičia vo vzdelávaní nepodporujú „*Ta, že dakedy chcú aby som išla ďalej a dakedy nechcú vôbec. Lebo sa u mňa boja a také.*“ (I.6). Ona sama vníma, že za nechutou podporovať ju v ďalšom vzdelávaní nie je strach o ňu, ale peniaze, ktoré by to rodičov stálo.

Na pozadí týchto príbehov sme ako výrazný prvok identifikovali vplyv učiteliek a učiteľov, ktorí pozitívne vstupujú do života svojich žiakov. Ako sa vyjadril I.4, okrem rodičov mu so vzdelávaním pomáha aj jeho triedna učiteľka, ktorá mu pomáha nielen s učením. Na to, ako veľmi významne môže učiteľka ovplyvniť rozhodovanie detí, poukazuje príbeh 19. ročnej informantky, ktorá v súčasnosti žije v CPDaR a študuje strednú školu. „...*ja som už chcela z tade odísť, už skôr, tak že by som si nedokončila školu, no vtedy ma zastavila učiteľka a vtedy mi povedala, že či som no, nechcem povedať, lebo že ešte som mala len neviem koľko, štyri mesiace a už by som končila školu. Tak vtedy, vtedy ma stále toto, ja neviem ako to povedať, žeby som ostala, viete, žeby som neodišla skôr.*“ Informantka uvažovala o odchode zo školy pred dovŕšením povinnej 10 ročnej dochádzky, v čase, keď sme s ňou robili rozhovor už bola v poslednom ročníku.

Rodinná situácia našich informantov nie je jednoduchá: domáce násilie, chudoba, život vo vylúčenej komunite, umiestnenie do CPDaR, strata matky. To všetko sú náročné životné situácie, ktoré by mohli byť príčinou rezignácie a apatie u mnohých detí, mládeže, ale aj dospelých. Napriek tomu, naši informanti spájajú svoju budúcnosť s nádejou, že sa im podarí naplniť svoje životné ciele, v ktorých dominujú úvahy o ďalšom vzdelávaní.

3.2 Vzdelanie

Všetci naši informanti plánujú vo svojom živote pokračovať v ďalšom vzdelávaní. I.1, ktorá aktuálne navštevuje strednú školu, si chce po jej skončení urobiť kurz: „*Ešte by som si k tomu chcela urobiť kurz kadernícky...*“. Kadernícky kurz podľa nej jej dá lepšie možnosti zarobiť si. Mierne odlišné zistenia sa viažu k I.2, ktorý je žiakom základnej školy a na strednú školu sa mu ísť nechce: „*Ako je to dôležité, potrebujem to, ale neviem.*“ Avšak v priebehu rozhovoru neskôr uviedol, že uvažuje nad štúdiom kaderníctva: „...*možno že pôjdem do Trebišova za kaderníka.*“ Mimo toho rozmyšľala aj nad kariérou umelca „...*alebo maliarom chcem byť.*“ (I.2). Informantka I.3 chce byť čašníčkou a preto po skončení základnej školy chce ísť študovať na Hotelovú akadémiu. Ako sa vyjadrila, čašníčkou chce byť už od malička. O rok starší I.4 chce ísť študovať na strednú odbornú školu so zameraním na remeselníctvo. Ako povedal: „*chcem ísť na strednú školu a keď všetko bude dobré*

tú vychodím a budem mať výučný list a pôjdem pracovať.“ Podobne prakticky je orientovaný aj I.5, ktorý chce ísť tiež študovať na strednú školu do Košíc, pričom sa zvažuje „*Bud' na dopravnú alebo automobilovú...*“. Možno práve život v chudobe ho priviedol k túžbe po vzdelaní, ktoré by mu umožnilo získať dobrú prácu. Jeho slová „*Chcem ísť tvrdo za mojím cieľom.*“ nám dávajú nádej, že po skončení základnej školy sa neprestane vzdelávať. Aj naša posledná informantka (I.6) plánuje po skončení základnej školy pokračovať v štúdiu na strednej škole, pričom sa rozhoduje medzi *zdravotnou alebo pedagogickou školou*. Práve ona ako jediná z našej výskumnej vzorky uvažuje aj o ďalšom štúdiu: „*...potom by som išla možno, že na vysokú školu...*“ Má konkrétnu predstavu aj o svojom povolání: „*No, chcem byť zdravotná sestra alebo učiteľka v materskej škole.*“

3.3 Práca

Je prirodzené, že vzhľadom k veku našich informantov, pri premýšľaní o budúcnosti, väčšina z nich uvažuje o ďalšom vzdelávaní. Potešujúce je, že uvažujú veľmi pragmaticky. Rozšírenie stredoškolského vzdelania o kadernícky kurz umožní našej informantke stať sa postupne nezávislou na potenciálnom zamestnávateľovi. Naša najstaršia informantka (I.1) v súvislosti s pracovným uplatnením zvažuje odchod do Anglicka. Motiváciu k odchodu mladé Rómky a Rómovia nachádzajú priamo vo vlastných rodinách, alebo v komunite, v ktorej žijú, Prácu, ktorú sa im z rozličných dôvodov nedarí získať na Slovensku, hľadajú v Nemecku, Rakúsku, či ako v tomto prípade v Anglicku. Inšpiráciou pre našu informantku bolo, že matka v Anglicku pracuje už niekoľko rokov. Z jej slov je zrejmé, že je s matkou v kontakte a o tejto možnosti spolu komunikujú. „*No mama by mala prísť, lebo je momentálne v Anglicku, tak mala by prísť sem, za mnou a by sme spolu potom odišli do Anglicka a tam by som si našla prácu.*“

Informant 4 si uvedomuje, že ak chce naplniť predstavy o svojej budúcnosti „*Tá chcel by som mať svoj byt a tak. Pracovať, mať vodičský preukaz, auto a tak...*“, potom sa musí „*...ešte veľa učiť, lebo som taký slabší, ako v učení a, no chcel by som mať aj robotu a tak.*“ (I.4).

3.4 Rodina

Jednou z negatívnych charakteristík rómskych detí je, že veľmi skoro začínajú s aktívnym sexuálnym životom, pričom nemajú takmer žiadne informácie o predchádzaní nechcenému tehotenstvu. Tento fakt potom zapríčiňuje nielen začiatok sexuálneho života ešte v detstve, ale skoré rodičovstvo, ktoré sa neskôr stáva zdrojom ich finančných príjmov. Na základe takýchto tvrdení potom členovia majoritnej časti spoločnosti sa automaticky stotožňujú s názorom, že aj mladí Rómovia si plánujú veľké rodiny, aby tak mali prístup k rôznym sociálnym dávkam. Informanti z nášho výskumného súboru tento trend nepotvrdili.

Naša najstaršia informantka, devätnásťročná I.1 občas o svojej budúcej rodine rozmýšľa „*...keby som si našporila peniaze, tak potom by som už pomaličky kupovala tie veci, čo treba pre bábätko, no a keď sa nám to podarí, ta vtedy by som chcela dieťa.*“ Je zrejmé, že I.1 premýšľa o budúcnosti a kladie si smerom k nej konkrétne ciele. Taktiež vidíme, že v tomto kontexte uvažuje v množnom čísle, čo naznačuje, že so svojim priateľom sa na túto tému už zhovárali. Zároveň v jej vyjadrení vidíme, že I.1 je pripravená

prístupovať k svojmu budúcemu materstvu zodpovedne. Mierne odlišne o svojej budúcej rodine uvažuje I.2, čo môže byť zapríčinené jednak faktom, že ide o chlapca a to o chlapca, ktorý má len päťnásť rokov. V jeho vyjadrení vidíme, ako kriticky hodnotí vlastnú biologickú rodinu, z ktorej pochádza. „...*nechcem mať takú rodinu, jak je moja rodina.*“ So svojou priateľkou si plánuje po odchode z CPDaR založiť rodinu: „*nie ako po skončení školy, ale keď tu skončíme po osemnástke.*“ Obaja informanti žijú niekoľko rokov v CPDaR a preto je potrebné pri interpretácii ich výpovedí reflektovať aj tento fakt. Je možné, že práve prostredie CPDaR pozitívne formovalo ich názory na svoju budúcu rodinu. Šestnásťročný informant žije v svojej biologickej rodine. Ako sa vyjadril, nad svojou budúcou rodinou ešte nepremýšľa: „...*som ešte veľmi mladý, no tá na také mám čas ako založiť rodinu.*“ (I.4). Rodinu však v budúcnosti určite chce mať „...*mám rád rodinu, aj malé deti, takže neviem. Možno keď príde tá správna chvíľa a správna osoba,*...“ Silné rodinné väzby sme identifikovali u I.6, ktorá by jedného dňa chcela mať svoju vlastnú rodinu, no aktuálne si nevie predstaviť, že by odišla od vlastnej biologickej rodiny. „*Tá, že ešte by som bola s touto spojená, aj keď by som mala manžela a ešte aj deti. Tak aby som, chcela by som byť ešte byť ešte s touto rodinou mojou.*“

3.5 Obavy

Naši informanti si uvedomujú, že medzi ich predstavami o svojej budúcnosti a realitou, ktorá na nich čaká, môžu byť veľké rozdiely. Možno práve príklady, ktoré ich obklopujú, prinášajú do životov pomerne vysokú mieru neistoty a obavy, či sa im podarí zvládnuť svoj dospelý život tak, ako si to dnes plánujú.

„...*asi je to trochu ťažšie, že si vybudovať svoj taký samostatný život, lebo, no ešte ani som tak nad tým nerozdumoval, lebo ešte mam na to čas a, no neviem ešte.*“ (I.4). Podobne je na tom aj I.6: „...*keď chcem dostať sa na strednú školu a potom až na vysokú, tak musím sa ešte veľa učiť, aby som úspešne vyšla z tých škôl.*“ a podobne rozmýšľa aj nad finančnou stránkou: „*Možno, že tam budú ešte také problémy, že z financiou, ale ešte nevieme.*“ I.1 sa obáva, že sa jej ciele nezrealizujú: „*Neviem, že jak to bude fungovať, lebo neviem či sa mi to podarí, viete, lebo nechcem plánovať skôr, lebo nemusí sa to podariť, viete.*“ Obáva sa toho, že sama zlyhá a preto sa jej nepodarí zrealizovať to, čo si zaumienila: „*Ja už viem ako podľa seba, lebo viem aká som ja a neviem či sa mi to všetko splní, ale chcela by som to tak mať.*“ Taktiež má predstavu o financiách, ktoré sú potrebné k realizácii jej cieľov, no má obavy: „...*lebo ja niekedy robím chyby a aj toto, že nakoniec, že nič z toho by potom sa nemuselo diať. Napríklad hej s peniazmi alebo nejakú, chcela by som pracovať, už teraz akože brigáda, len hľadám, hľadám ale zatiaľ sa to ešte nepodarilo.*“ Väčšina informantov má predstavu o tom, kedy by sa ich ciele mali začať realizovať. Napríklad I.2 si plánuje, že „...*od sedemnástich už môžeš tu robiť vodičský preukaz, s pani riaditeľkou by som si to vybavoval. Cez letné prázdniny by som mohol chodiť na brigády, lebo už mám 15 rokov...*“ Oproti tomu I.5 chce svoje ciele realizovať po ukončení strednej školy: „...*asi po škole, po celkovej škole a jak sa začnem tomu na 100% venovať, tak myslím, že vtedy.*“ Realizáciu cieľov si predstavuje postupne: „*Tá neviem, tá zatiaľ tak malými krokmi. Napríklad, že pôjdem na strednú a začnem niečo ohľadom môjho života riešiť alebo niečo také.*“

4 DISKUSIA

Zistenia, ku ktorým sme dospeli v rámci nášho kvalitatívneho výskumu spochybňujú viaceré tvrdenia obsiahnuté v literatúre. Napr. v rozpore s Lukáčom (2015), ktorý uvádza, že v dôsledku rodinnej výchovy sa rómske deti nechcú učiť, všetci naši informanti mali záujem o svoje vzdelanie. Zároveň boli vo vzdelávaní podporované svojím prostredím. V škole síce nepatrili k najúspešnejším žiakom, ale ich súčasné školské výsledky im umožňujú uvažovať o svojom ďalšom vzdelávaní. Jedna naša informantka si dokonca plánuje, že ak zvládne strednú školu, chcela by študovať aj na vysokej škole. Čokyna (2019) zase zastáva názor, že Rómovia si nedokážu plánovať svoju budúcnosť a ich životný štýl je založený na prežívaní zo dňa na deň. Znova argumentujeme nielen životnými cieľmi, ktoré sme identifikovali u všetkých našich informantov, ale poukazujeme aj na obavy, ktoré sú v ich životoch prítomné. Obavy sa viažu práve k možnosti, že vlastnými chybami a zlyhaniami sa im nepodari prežiť svoj budúci život tak, ako si to teraz plánujú.

Naše zistenia nás vedú k dvom záverom. Prvým je, že existujú mladé Rómky a Rómovia, ktorí uvažujú o svojej budúcnosti a vo vzťahu k nej disponujú reálnymi životnými cieľmi. Naši informanti plne zapadajú do Buriánkovej (1996) charakteristiky mládeže ako sociálnej skupiny, ktorá sa v tomto období svojho života osamostatňuje od svojej rodiny, vyberá si svoje budúce povolanie, formuje svoje postoje a teda preberá zodpovednosť za svoj život. V tomto kontexte sa naši informanti nelíšia od mladých ľudí z majority. Dokonca zastávame názor, že obavy, ktoré vo vzťahu k svojej budúcnosti naši informanti prezentovali, môžu byť prítomné u tých mladých ľudí z majority, ktorí žijú v rodinách zasiahnutých chudobou.

Druhý záver vyplýva z limitov nášho výskumu. Zistenia získané v rámci kvalitatívneho výskumu sa viažu len na členov toho výskumného súboru, v rámci ktorého boli získané. Je teda objektívne možné, že existujú mladí Rómovia, ktorí nedisponujú žiadnymi životnými cieľmi. Zastávame však názor, že skutočnosť, že našich šesť mladých Rómov a Róмок disponuje životnými cieľmi, nás oprávňuje pochybovať o platnosti tvrdenia, že Rómovia žijú len prítomným dňom a svoju budúcnosť si neplánujú. Toto naše zistenie nás zaväzuje k realizácii širšie koncipovaného kvantitatívneho výskumu, ktorým by sme overili platnosť našich zistení.

ZÁVER

Názory verejnosti na Rómov a ich spôsob života sa formovali po stáročia. Sociálny status tejto minority sa výrazne zhoršil po roku 1990, kedy v dôsledku politicko-ekonomických zmien sa v krátkom čase veľká časť Rómov ocitla nezamestnaná a začala žiť zo sociálnych dávok. Mimoriadne ťažké podmienky sa vytvorili vo vylúčených rómskych komunitách, pre ktoré aj dnes je charakteristický vysoký výskyt sociálno-patologických javov. Sociálny status rómskej minority začal byť paušálne odvodzovaný práve z prostredia marginalizovaných rómskych komunit, pričom sa generalizoval na všetkých členov tejto etnickej skupiny. V ostatných dvoch dekádach zaznamenávame úsilie zmeniť tento negatívny obraz. Viaceré osobnosti upozorňujú, že v rómskych osadách žije len časť Rómov, preto generalizované tvrdenia by mali byť odstránené a vyvážené aj novšími výsledkami, ktoré by vychádzali z výskumov, ktorých cieľom je skutočné poznanie členov rómskeho etnika.

POĎAKOVANIE

Tento príspevok je výstupom z projektu APVV-20-0094 Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej práce.

POUŽITÉ ZDROJE

- ANTOŠ, Jozef et al. 2015. Politiky súdržnosti a podpora vzdelávania v marginalizovaných rómskych komunitách: Prípadová štúdia okresu Trebišov. In: *Geographia Cassoviensis IX*.
- AUSTIN, J.T., VANCOUVER, J. B. 1996. Goal constructs in psychology. Structure, process, and content.[online]. *Psychological Bulletin*, 120(3): 338-375. [2023-02-02]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.120.3.338>.
- BIELIKOVÁ M., PÉTIOVÁ, M. 2001. *Životný štýl mládeže v jednotlivých krajoch Slovenskej republiky*. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva. ISBN 80-7098-284-5.
- BRAUN, V., CLARKE, V. 2006. *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*. 3 (2):77-101. Dostupné na: [doi:10.1191/1478088706qp0630a](https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a). hdl:10125/42031. S2CID 10075179.
- BUJDA, Stanislav. 2022. Život v rómskych osadách, ako základný determinant sociálnej exklúzie Rómov. [online]. *Prohuman*. [2023-04-19]. Dostupné na: <https://www.prohuman.sk/socialna-praca/zivot-v-romskych-osadach-ako-zakladnydeterminant-socialnej-exkluzie-romov>.
- ČOKYNA, Juraj. 2019. *A okraje máš kde?*. Bratislava: N Press.
- DAPKUS, M. 1985. *A thematic analysis of the experience of time*. [online]. *Journal of Personality and Social Psychology*. 49 (2):408–419. [2023-01-06]. Dostupné na: [doi:10.1037/0022-3514.49.2.408](https://doi.org/10.1037/0022-3514.49.2.408). PMID 4032226.
- FARKAŠOVÁ, E. , E. KRETOVÁ. 2005. *Rómske deti z pohľadu psychológie v prácach VÚDPAP*. Bratislava: VÚDPaP.
- GAVORA, Peter et al. 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. [2023-04-19]. Bratislava: Univerzita Komenského. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/index.php/o-ucebnici/ako-citovat.php>.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- CHRÁSKA, M. 2007. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitatívniho výzkumu*. Praha: GRADA.
- KARNIOL, R., ROSS, M. 1996. The motivational impact of temporal focus: Thinking about the future and the past. [online]. *Annual Review of Psychology*, 47(1): 593–620. [2023-08-12]. Dostupné na: DOI: 10.1146/annurev.psych.47.1.593.
- KÖVEROVÁ, Š. 2003. *Sociológia životného cyklu*. Bratislava, OZ Sociálna práca.
- LEVICKÁ, J. 2017. *Ethnic-sensitive Social Work*. In: BALOGOVÁ, B. 2017. *Multiculturalism in Social Work : Conference Proceedings : Scientific Conference with International Participation, 19th - 23rd June 2017. Warszawa : Wydawnictwo Jedność w różnorodności*, 2017, pp. 165-168.
- LITTLE, B.R. 1983. Personal projects: A Rationale and Method for Investigation. [online]. *Environment and Behavior*, 15(3): 273–309.[2022-12-10]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0013916583153002>.
- LOUČKOVÁ, I. 2010. *Integrovaný prístup v sociálne vědním výzkumu*. Praha: SLON.

LUKÁČ, Marek. 2015. *Rómovia a vzdelanie: Sociálne a edukačné kontexty*. Prešov: Prešovská univerzita.

MACHÁČEK, Ladislav. 2011. *Úvod do sociológie mládeže*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda.

NURMI, J., SALMELA-ARO, K., AUNOLA, K. 2009. Personal goal appraisals vary across both individuals and goal contents. [online]. *Personality and Individual Differences*, 47(5):498–503. [2022-10-18]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.04.028>.

SAK, P. 2000. Proměny české mládeže. Praha, Petrklíč.

ŠATÁNEK, Juraj. 2004. *Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 80-8083-015-0.

ŠUHAJDOVÁ, I. 2011. Sociálny pedagóg a rómska rodina. [online]. *Prohuman* [2023-04-19]. Dostupné na: <https://www.prohuman.sk/pedagogika/socialnypedagog-a-romska-rodina>.

TAVEL, Peter. 2004. *Zmysel života podľa V. E. Frankla*. Bratislava: IRIS.

THOMPSON, N. 2017. *Existentialism and Social work* London: Routledge.

URBANOVÁ, K. 2023. *Životné ciele mladých Rómov a Rómok*. Bakalárska práca. Trnava: UCM, FSV.

Kontakt

Bc. Klaudia Urbanová (urbanova3@ucm.sk)

Ústav sociálnej práce a sociálnej politiky

FSV UCM v Trnave

Bučianska 4/A

917 01 Trnava

Prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD. (jana.levicka@ucm.sk)

Ústav sociálnej práce a sociálnej politiky

FSV UCM v Trnave

Bučianska 4/A

917 01 Trnava